

Sygn. akt II UK 228/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku M. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o rentę socjalną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 10 maja 2016 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 28 sierpnia 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 28 sierpnia 2014 r. oddalił apelację M. M. od wyroku Sądu Okręgowego w W. XIV Wydziału Ubezpieczeń Społecznych z dnia 11 grudnia 2012 r. oddalającego jej

odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 25 sierpnia 2009 r., odmawiającej wnioskodawczyni przyznania prawa do renty socjalnej.

W sprawie tej ustalono, że wnioskodawczyni urodzona 23 września 1982 r., choruje na stwardnienie rozsiane, z powodu którego była wielokrotnie hospitalizowana, a od 2007 r. pozostaje pod opieką poradni leczenia SM. Stwierdzono u niej cechy dyskretnego zespołu mózdkowego oraz zespół odruchowy prawostronny. Od dzieciństwa była drażliwa, wybuchowa, na sytuacje stresowe reagowała agresją słowną i czynną. Leczyła się psychiatrycznie z powodu przygnębienia, zaburzeń snu, trudności w kontrolowaniu emocji, lecz nie stwierdzono u niej cech klinicznych depresji, objawów psychozy, ani istotnych zaburzeń funkcjonowania poznawczego. Rozpoznano u niej zaburzenia lękowo-depresyjne u osoby ze stwardnieniem rozsianym oraz cechy zaburzenia osobowości. W opinii biegłej psychiatry „z przyczyn wyłącznie psychiatrycznych nie jest osobą niezdolną do pracy, nawet częściowo”. Zdaniem biegłego neurologa, częściowa niezdolność do pracy istnieje od czerwca 2008 r., zaś całkowita od czerwca 2009 r., „kiedy to po kolejnym rzucie SM stwierdzono więcej ognisk demielizacyjnych w mózgu”, ale wnioskodawczyni nie była całkowicie niezdolna do pracy przed 14 lutego 2003 r. Dodatkowo zdiagnozowano miernego stopnia obniżenie ostrości wzroku oka prawego wynikające z niedowidzenia tego oka, wady wzroku oraz ubytku pola widzenia w następstwie częściowego zaniku nerwu wzrokowego w tym oku, ale zdaniem biegłego okulisty nie powoduje to niezdolności do wykonywania pracy „w zakresie częściowym a zwłaszcza w stopniu całkowitym”. Wnioskodawczyni jest ponadto osobą otyłą, ale jej kręgosłup jest sprawny, o dobrej ruchomości, bez objawów bólu, co wyklucza stwierdzenie całkowitej niezdolności do pracy zarobkowej z przyczyn ortopedycznych, chociaż w ocenie jednego z biegłych tej specjalizacji medycznej, wnioskodawczyni jest częściowo niezdolna do pracy na stałe, bez możliwości ustalenia daty powstania tej niezdolności.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji na podstawie opinii biegłych lekarzy z zakresu chirurgii-traumatologii, psychiatrii, neurologii i okulistyki. Biegli ci zgodnie i jednoznacznie stwierdzili, że odwołująca nie jest całkowicie niezdolna do pracy. Tylko biegły neurolog uznał, że odwołująca jest całkowicie niezdolna do pracy od czerwca

2009 r., czyli od 27. roku życia. W ramach takich ustaleń Sąd pierwszej instancji uznał, że całkowita niezdolność do pracy wnioskodawczyni nie powstała w okresie określonym w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (jednolity tekst: Dz.U. z 2013, poz. 982 ze zm., dalej ustawa o rencie socjalnej), ponieważ odwołująca ukończyła 18 lat w dniu 23 września 2000 r., czyli przed stwierdzeniem całkowitej niezdolności do pracy. Ta powstała po ukończeniu przez nią 25. roku życia, „w związku z czym nie ma znaczenia, czy odwołująca uczyła się wówczas w szkole lub w szkole wyższej, oraz je całkowita niezdolność do pracy nie powstała w trakcie studiów lub aspirantury naukowej”.

Sąd Apelacyjny uznał, że „opinie biegłych lekarzy nie zostały niczym podważone i w pełni zasługują na wiarę”. Dodatkowo dopuścił dowód z zeznań trzech świadków, „którzy zetknęli się jako nauczycielki z odwołującą w okresie szkolnym”, jednak ich zeznania „nie dostarczyły materiału dowodowego wskazującego na powstanie wówczas określonego schorzenia”. W konsekwencji Sąd drugiej instancji „nie znalazł jakichkolwiek podstaw, aby przyjąć, że schorzenie powodujące następnie po wielu latach całkowitą niezdolność odwołującej się do pracy zaczęło się w okresach wskazanych w art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o rencie socjalnej”.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie 1/ art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej przez błędną wykładnię i przyjęcie, że renta socjalna przysługuje osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, pod warunkiem, że całkowita niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 18. roku życia, w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej - przed ukończeniem 25. roku życia, w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej, podczas gdy zarówno z wykładni językowej, jak i orzecznictwa wynika, że renta socjalna przysługuje osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które to powstało w okresach wymienionych w tym przepisie; 2/ art. 217 § 3 w związku z art. 227 k.p.c. przez oddalenie wniosków dowodowych pełnomocnika odwołującej o przeprowadzenie dowodów z przesłuchania wnioskodawczyni i lekarzy leczących na okoliczność stanu jej zdrowia przed ukończeniem 18 roku życia, a następnie dowodu z opinii Instytutu Psychiatrii i

Neurologii na okoliczność, czy przedstawione przez świadków naruszenia sprawności organizmu miały wpływ na powstanie całkowitej niezdolności do pracy. Zaniechania te miały istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, ponieważ 3/ Sąd Apelacyjny nie odniósł się w uzasadnieniu wyroku do żadnego z zarzutów podniesionych w apelacji (art. 378 § 1 k.p.c.).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca uzasadniła jej oczywistą zasadnością, twierdząc, że Sądy obu instancji dopuściły się rażącego naruszenia prawa materialnego, tj. art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej wskutek błędnego założenia, że warunkiem przyznania renty socjalnej jest powstanie całkowitej niezdolności do pracy w okresach wymienionych w tym powołanym przepisie. Tymczasem zarówno z samego brzmienia przepisu ustawy, jak i z ugruntowanego orzecznictwa wynika, że w terminach tych powinno dojść do naruszenia sprawności organizmu, które ostatecznie doprowadziło do całkowitej niezdolnością do pracy, niezależnie od czasu powstania tej niezdolności.

Mając na uwadze powołane zarzuty pełnomocnik skarżącej wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu oraz o zasądzenie zwrotu kosztów zastępstwa adwokackiego w potrójnej wysokości, oświadczając, iż koszty te nie zostały pokryte w całości ani w części.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się oczywiście uzasadniona, gdyż zaskarżony wyrok zapadł przedwcześnie bez wyjaśnienia istotnych okoliczności faktycznych wymaganych do prawidłowego orzekania. Usprawiedliwiony okazał się zarzut bezzasadnego zaniechania wysłuchania wyjaśnień skarżącej (art. 217 § 3 w związku z art. 227 k.p.c.), która stanowczo twierdziła, że pierwsze symptomy psychoneurologiczne naruszenia sprawności organizmu rozwijały się u niej od 17-go roku życia „i z każdym rokiem jest coraz gorzej”, a ponadto z ustaleń faktycznych wynikało, że już od dzieciństwa była „drażliwa, wybuchowa, na sytuacje stresowe reagowała agresją słowną i czynną”. Tego rodzaju somatyczne dolegliwości skarżącej nie zawsze są rozpoznawalne przez jej otoczenie, w tym

przez nauczycieli, którzy nie są ekspertami z zakresu specjalistycznej wiedzy medycznej dotyczącej początkowej fazy choroby stwardnienia rozsianego.

W ramach ponownego rozpoznania sprawy Sąd drugiej instancji powinien odebrać od skarżącej szczegółowe wyjaśnienia okoliczności i objawów chorobowych powstałe przed ukończeniem nauki w szkole, które inni biegli o specjalnościach adekwatnych do zakresu jej schorzeń powinni ocenić, czy doszło choćby do początkowej fazy naruszeń sprawności organizmu skarżącej w okresach ochrony socjalnej, o której mowa w art. 4 ust. 1 pkt 1-3 ustawy o rencie socjalnej, które z przyczyn (głównie neurologicznych) doprowadziło do stwierdzenia u niej całkowitej niezdolności do pracy w czerwcu 2009 r. Dotychczasowi biegli całkowicie bezpodstawnie i bezzasadnie skoncentrowali się na wykazaniu, że stan całkowitej niezdolności do pracy skarżącej nie powstał przed 14 lutego 2003 r., w którym ukończyła ona naukę w szkole średniej (Prywatnym Technikum Gastronomicznym dla Dorosłych). Tymczasem zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej, takie świadczenie przysługuje osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało: 1) przed ukończeniem 18. roku życia, albo 2) w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej - przed ukończeniem 25. roku życia, albo 3) w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej. W przypadku skarżącej wchodzi w grę całkowita niezdolność do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem przez nią edukacji na poziomie szkoły średniej, zważywszy że całkowita niezdolność do pracy, będąca przesłanką prawa do renty socjalnej, może powstać już po upływie okresów wymienionych w art. 4 ust. 1 ustawy (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 15 marca 2006 r., II UZP 4/06, OSNP 2006 nr 21-22, poz. 334, a także wydaną w poprzednim stanie prawnym uchwałę składu siedmiu sędziów NSA z 16 listopada 1998 r., OPS 12/98, ONSA 1999 nr 1, poz. 11). Do nabycia prawa do renty socjalnej istotne jest, aby przyczyny naruszenia sprawności organizmu osoby ubezpieczonej (z powodu dolegliwości chorobowych trapiących skarżącą) – powstały nie później niż w okresach wymienionych w art. 4 ust. 1 pkt 1-3 ustawy o rencie socjalnej, choćby doprowadziły one do całkowitej niezdolności do pracy po upływie tych okresów. Naruszenie sprawności organizmu i całkowita niezdolność do pracy mogą zatem powstać w różnym czasie, w szczególności

zdarzy się tak wtedy, gdy zmiany chorobowe u osoby, u której doszło do naruszenia sprawności organizmu, nasiliły się później w stopniu uniemożliwiającym jej wykonywanie jakiegokolwiek pracy. Norma prawna wynikająca z art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej dotyczy zarówno sytuacji, gdy całkowita niezdolność do pracy powstała równocześnie z naruszeniem sprawności organizmu, jak i wtedy, gdy całkowita niezdolność do pracy powstała w okresie późniejszym (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2007 r., II UK 259/06, niepublikowany). Podkreślenia wymaga to, że w okresach przewidzianych w art. 4 ust. 1 pkt 1-3 musi dojść do naruszenia sprawności organizmu, „z powodu” którego dochodzi ostatecznie do całkowitej niezdolności do pracy, co oznacza, że całkowita niezdolność do pracy musi być spowodowana (pozostawać w związku przyczynowym z naruszeniem sprawności organizmu, które powstało w okresach wymienionych w art. 4 ust. 1 pkt 1-3 ustawy. Do nabycia prawa do renty socjalnej istotne jest zatem to, aby przyczyny naruszenia sprawności organizmu osoby ubezpieczonej, tj. choroby powodujące całkowitą niezdolność do pracy powstały nie później niż w okresach wymienionych w art. 4 ust. 1 pkt 1-3 ustawy o rencie socjalnej (por. wyrok z 14 maja 2009 r., I UK 346/08, OSNP 2011 nr 1-2, poz. 18). Tymczasem w przedmiotowej sprawie Sądy nie wyjaśniły, kiedy mogło dojść do naruszenia sprawności organizmu (zaburzeń reaktywno-charakterologiczno-depresyjnych) w potencjalnej początkowej fazie stwardnienia rozsianego, którego „nasilone objawy” skarżąca leczyła w poradni SM od 2007 r., a które od czerwca 2009 r. powodują jej całkowitą niezdolność do pracy. Także dotychczasowi biegli lekarze nie wypowiedzieli się stanowczo, czy możliwe jest, że stwardnienie rozsiane – z uwzględnieniem etiologii i specyfiki przebiegu tej choroby – występowało u skarżącej zanim podjęła stosowne leczenie, a w szczególności czy przed ukończeniem szkoły średniej doszło u niej do naruszenia z tej przyczyny chorobowej sprawności organizmu, która końcowo doprowadziła do całkowitej niezdolności do pracy. Ta istotna dla zastosowania art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej kwestia wymaga zbadania i wyjaśnienia dla prawidłowego zastosowania materialnoprawnych podstaw kasacyjnego zaskarżenia.

W tym celu Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. Równocześnie w zależności od końcowego osądu sprawy Sąd drugiej

instancji zasądzi pełnomocnikowi z urzędu skarżącej koszty nieopłaconej pomocy prawnej od strony przegrywającej spór (art. 98 k.p.c.) bądź przyzna je od Sądu, który ustanowił pełnomocnika z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

kc